

СУТНІСТЬ ТА ОЗНАКИ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

Розглянуто сутність економіко-правового механізму використання й охорони земель в Україні, його ознаки, їх вплив на розуміння правової природи даної категорії, а також правові проблеми раціонального, ефективного та цільового використання земель.

Ключові слова: економіко-правовий механізм, раціональне використання земель, цільове використання земель, ефективно використання земель, ознаки, принципи.

Забезпечення цільового, ефективного та раціонального використання земель в сучасних умовах – одне з найпріоритетніших завдань держави. Розбудова нового суспільства, реалізація та становлення різних форм власності, питання належного використання земель впливає кожного суб'єкта, який використовує землю. Адміністративні методи регулювання суспільних відносин, пов'язаних із використанням землі, мали домінуюче значення за радянських часів. Економічні ж методи управління як інструменти стимулювання цільового, ефективного та раціонального землекористування на практиці майже не застосовувалися. Відсутність дієвих економічних важелів і стимулів у сфері земельних відносин призводило до того, що землекористувачі не були зацікавлені в забезпеченні раціонального використання землі у своїй діяльності.

Враховуючи дані умови, у процесі здійснення використання землі виникає питання її раціонального та ефективного використання. При цьому потрібно враховувати економічну складову, соціальний аспект (орендна плата, усвідомлення людиною потреби збереження і відтворення земельних ресурсів як невід'ємної складової природи), екологічні наслідки (деградація сільськогосподарських земель та зниження рівня їхньої продуктивності), правове регулювання земельних відносин (відсутність чіткого механізму

управління земельними ресурсами у сфері землекористування та охорони земельних ресурсів) [2, с. 38].

На сучасному етапі основними проблемами у сфері земельних відносин також виступають: підвищення ефективності використання та охорони земель на основі зменшення розораності земель, припинення деградації ґрунтів та зростання їх родючості; досягнення збалансованого співвідношення угідь у зональних системах землекористування; формування продуктивної та високоефективної системи землекористування як надійної основи вирішення продовольчої проблеми. Раціональне використання земель повинно включати соціально-економічний, екологічний, управлінський та правовий аспекти [3, с. 51].

Механізм стимулювання охорони земель – це комплекс правових, екологічних, економічних, фінансових та інших заходів, спрямованих на збереження та відтворення земель, досягнення еколого-орієнтованого і ефективного використання земель на основі поєднання економічних, соціальних та екологічних інтересів суб'єктів землекористування на загальнодержавному і регіональному рівнях. В умовах приватної власності на землю державна політика у сфері охорони земель має бути спрямована на поєднання екологічних, приватних і суспільних цінностей на основі підходу стимулювання власників землі і землекористувачів щодо прийняття збалансованих рішень у сфері землекористування, що потребує вдосконалення правового регулювання охорони приватних земель, розвитку добровільних економічних методів охорони земель, регламентації практики, методів і технологій екологічно безпечного господарювання [3].

Екологічна ефективність удосконалення земельних відносин проявляється через їхній вплив на зміну якості земельних ресурсів, навколишнє природне середовище й характер використання земель [2, с. 29].

Економіко-правовий механізм характеризується певними ознаками. Першою з них слід вважати наявність сукупності законодавчо закріплених засобів, способів і прийомів впливу на учасників земельних правовідносин, які

разом формують певні важелі, завдяки яким держава, уникаючи заборон та зобов'язань, впливає на процес використання земель.

Наступна ознака полягає у здійсненні впливу на суб'єктів використання та охорони земель, спрямованого на формування і зміну земельних відносин з метою забезпечення реалізації принципів земельного права.

Ще однією ознакою економічного механізму правового забезпечення раціонального та ефективного використання та охорони земель слід вважати забезпечення такого стану розвитку земельних відносин, за якого суб'єкти цих відносин не тільки зобов'язуються до цільового та раціонального землекористування, а й заохочуються до ефективного використання земель, поліпшення їх якості. Також основною ознакою пропонується вважати формування зацікавленості суб'єктів земельних відносин у належному використанні земельної ділянки, орієнтованості у власній діяльності на норми земельного законодавства, забезпеченні додержання прав та законних інтересів інших учасників земельних відносин.

Уявляється необхідним приділити увагу принципам економічного механізму правового забезпечення раціонального та ефективного використання й охорони земель. Основним принципом економіко-правового механізму використання та охорони землі є платність землекористування, яким передбачено використання землі виключно за плату. В основу цього принципу покладено грошову оцінку землі, що дозволяє зіставити цінність землі у виробництві поряд з іншими ресурсами, а також більш точно визначати збитки, заподіяна земельним ділянкам при їх нераціональному використанні. Правові засади реалізації принципу платності землекористування визначено в Податковому кодексі України.

Принцип наукової обґрунтованості використання та охорони землі. Суворі наукові обґрунтованості необхідні при використанні та поєднанні важелів економічного механізму, визначенні оцінки землі, формуванні цін на земельні ділянки, розрахунку збитку, що завдається землі, при визначенні оптимальних витрат на її охорону з різних джерел.

Принцип відповідальності за шкоду, заподіяну при використанні земельної ділянки. Цей принцип передбачає повне відшкодування шкоди, яка заподіяна земельній ділянці, а також її приведення у стан, належний для подальшого використання.

Структура економіко-правового механізму використання і охорони земель полягає у гармонійному поєднанні таких його елементів, як: 1) державні економічні стимули; 2) діяльність зацікавлених суб'єктів використання і охорони земель; 3) наявність штрафних санкцій за порушення земельного законодавства.

До державних економічних стимулів відносяться наявність і фінансування державних програм, метою яких є забезпечення цільового, ефективного та раціонального використання земель. Завдання цього елемента полягає, власне, у зацікавленні суб'єктів використання земель здійснювати його раціонально та ефективно, підвищувати якість земель, вживати заходів щодо їх охорони. До тих самих стимулів слід віднести плату за землю, яка включає земельний податок та орендну плату за використання земельних ділянок державної форми власності, а також деякі інші елементи. Окрім реалізації принципу платності землекористування, даний елемент забезпечує мотивацію власників і користувачів у більш ефективному вилученні корисних властивостей із земельних ділянок, спонукає їх до поліпшення якості земель, що використовуються. Також до стимулів необхідно відносити надання пільг та кредитів власникам земельних ділянок, які за власні кошти поліпшують якісний стан земель. В даному випадку, окрім законодавчого зобов'язання, можливість отримати певні уступки з боку держави в оподаткуванні, наданні кредитів, розширенні господарської діяльності, спонукають власників і користувачів земельних ділянок вживати заходів із охорони земель та підвищення їх якості.

Відповідно до державних стимулів і формується діяльність суб'єктів використання і охорони земель, яка без державного примусу, без системи зобов'язань, спрямовується на використання земельних ділянок за їх цільовим призначенням, ефективно та раціонально.

Як відомо, результатом земельного правопорушення є обов'язкове відшкодування шкоди особою, яка його скоїла. Законодавством передбачається як кримінальне, так і адміністративне покарання. При цьому правопорушник не позбавляється обов'язку відшкодування заподіяної шкоди. Таким чином, завдяки наявності ймовірності понесення покарання матеріального характеру, власники та користувачі земельних ділянок мають бути зацікавлені у додержанні земельного законодавства, використанні земельних ділянок виключно за цільовим призначенням, раціонально та ефективно, не допускати їх невикористання та інших земельних правопорушень.

Як висновок, слід зауважити, що існує певна кількість підходів до розуміння економіко-правового механізму використання і охорони земель, проте сутність його полягає у тому, що економіко-правовий механізм використання та охорони земель – це сукупність засобів, способів та прийомів, за допомогою яких здійснюється вплив на суб'єктів використання земель, метою якого виступає виникнення зацікавленості таких суб'єктів у цільовому, раціональному, ефективному використанні земель, поліпшенні їх якості, забезпеченні додержання прав інших власників і користувачів земельних ділянок у процесі здійснення господарської та іншої діяльності.

Список літератури:

1. *Єрмоленко В. М.* Проблемні питання цільового призначення земель / В. М. Єрмоленко // Актуальні проблеми правового забезпечення екологічної безпеки, використання та охорони природних ресурсів : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 9-10 жовтня 2009 р. / за заг. ред. А. П. Гетьмана, М. В. Шульги. – Х. : Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, 2009.
2. *Світличний О.* Раціональне використання та охорона земельних ресурсів : поняття і зміст / О. Світличний // Землеустрій і кадастр. – 2011. – № 1. – С. 50–52.
3. *Дорош Й.* Напрями удосконалення екологічної політики в галузі земельних відносин / Й. Дорош // Землевпорядний вісник. – 2012. – № 2. – С. 28–33.
4. *Блаж Н. Й.* Регіональні особливості проблем екологізації сільськогосподарського землекористування (на прикладі Закарпатської області) : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / Н. Й. Блаж. – Ужгород, 2009. – 25 с.

Костенко В. А. Сущность и признаки экономико-правового обеспечения использования и охраны земель.

Рассмотрены сущность экономико-правового механизма использования и охраны земель в Украине, его признаки, их влияние на понимание правовой природы данной

категории, а также правовые проблемы рационального, эффективного и целевого использования земель.

Ключевые слова: экономико-правовой механизм, рациональное использование земель, целевое использование земель, эффективное использование земель, признаки, принципы.

Kostenko V. The nature and features of the economic and legal support and protection of land.

To research the nature of economic and legal mechanism for the use and protection of land in Ukraine. Cited and investigated characteristics of this mechanism, their impact on understanding the nature of this category. Covers legal problems of rational, effective and targeted use of land.

Key words: economic and legal mechanism, rational land use, land use targeted, efficient land use, features, principles.